

ეკონომიკური განვითარების გენერალური სტრატეგია

როზეტა ასათიანი

ემდ, სტუ-ის სრული პროფესორი

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკაში სტრუქტურული და ტექნოლოგიური დივერსიფიკაციის საფუძველზე რადიკალური პროგრესული ცვლილებების განხორციელებამ ახლებურად დააყენა ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების გენერალური სტრატეგიის საკითხი. შეიცვალა ეროვნული ეკონომიკების განვითარების კურსი. XX საუკუნის მეორე ნახევრიდან მოყოლებული გაძლიერდა ურთიერთდამოკიდებულება აგრარულ, ინდუსტრიულ და მომსახურების სექტორებს შორის, რომლებსაც ერთმანეთისგან მკვეთრად განსხვავებული სპეციფიკური ფუნქციები აკისრიათ და თავიანთი დარგებითა და ქვედარგებით მთლიანობაში ქმნიან ქვეყნის ეკონომიკას.

თუ რამდენად სწორად არის შერჩეული ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების კურსი, ეს ძირითადად მისი განვითარების დონითა და თავისებურებებით განისაზღვრება. აქედან გამომდინარე, ეს საკითხი განსხვავებულად განიხილება განვითარებულ, ახალინდუსტრიულ და განვითარებად ქვეყნებში.

თანამედროვე განვითარებული ქვეყნების ეკონომიკა, სტრუქტურული თვალსაზრისით, დიამეტრალურად განსხვავდება წინა ეპოქების ეკონომიკისაგან, როდესაც დომინირებული მდგომარეობა ეკავა ჯერ სოფლის მეურნეობას, ხოლო შემდეგ – მრეწველობას, ხოლო ამჟამად მომსახურების სექტორს უკავია. მაგალითად, თუ 1820 წელს აშშ-ის აგრარულ სექტორში დასაქმებული იყო მომუშავეთა 70%, ამ დარგის ინდუსტრიალიზაციის საფუძველზე, 2010 წლის მონაცემებით, აშშ-ის აგრარულ სექტორში დასაქმებულია მხოლოდ 1,0%, ინდუსტრიაში – 19,0%, ხოლო მომსახურების სფეროში – 80,0%. იაპონიაში ეს თანაფარდობა, შესაბამისად, ასეთია: 4,0%, 27,7% და 67,0%; გერმანიაში – 2,4%, 29,7%, 67,8%; საფრანგეთში – 3,8%, 24,3%, 71,8%; ავსტრალიაში – 3,6%, 21,1%, 75,0%; ლუქსემბურგში – 2,2%, 17,2%, 80,6%; ევროკავშირში – 5,6%, 27,7%, 66,7% და ა.შ. [1].

წარმოების პროცესების კომპლექსურმა ავტომატიზაციამ, ენერგიის ახალი წყაროებისა და ბიოტექნოლოგიის გამოყენებამ, მიკროელექტრონიკისა და ტელეკომუნიკაციური ტექნიკის მიღწევათა ათვისებამ და ა.შ. თვისებრივად ახალი ეტაპი შექმნა ეკონომიკურ განვითარე-

ბაში, მსოფლიოს წამყვანი ქვეყნების გენერალური განვითარების სტრატეგიაში. არნახულმა ტექნოლოგიურმა პროგრესმა გამოიწვია კაპიტალიზმის ტრანსფორმაცია ახალ საზოგადოებაში, რაც აისახა კიდევ პოსტინდუსტრიალიზაციის პროცესში, ეკონომიკური ზრდის ტემპების ამადლებასა და ეკონომიკის რეალური სექტორის სწრაფ განვითარებაში.

ახალინდუსტრიული ქვეყნების ეკონომიკისათვის არსებობს სხვადასხვა მიდგომა, რომელთა შორის აღსანიშნავია: ა). სამრეწველო განვითარება და იმპორტის შენაცვლება შიდა წარმოებით; ბ). სოფლის მეურნეობის სახელმწიფო მხარდაჭერა და ეკონომიკის ნებისმიერ სექტორში, საექსპორტო პროდუქციის წარმოების უპირატესი განვითარების საფუძველზე (უცხოური ვალუტის მიღების მიზნით), ექსპორტის გაზრდა; გ). ქაღალისა და სასოფლო რაიონების ბალანსირებული განვითარება და ა.შ. ახალინდუსტრიულ ქვეყნებში, განვითარებულ ქვეყნებთან შედარებით, მაღალია აგრარულ სექტორში დასაქმებულთა ხვედრითი წონა. მაგალითად, 2010 წლის მონაცემებით, ბრაზილიაში იგი შეადგენდა 30%-ს [1].

რაც შეეხება განვითარებად, „მესამე სამყაროს“ ქვეყნებს*, სადაც ინდუსტრიალიზაციის დონე დაბალია, მათთან მიმართებაში ეკონომიკური განვითარების გენერალური სტრატეგიისადმი კიდევ უფრო განსხვავებული მიდგომაა. I მსოფლიო ომის შემდგომი პერიოდიდან 60-იანი წლების დასაწყისამდე ეკონომიკურ ლიტერატურაში გაბატონებული იყო შეხედულება იმის შესახებ, რომ სუსტად განვითარებული ქვეყ-

* მსოფლიოს ღარიბი ქვეყნების ეკონომიკური მდგომარეობის ეს სახელწოდება ხმარებაში შემოვიდა XX საუკუნის 60-იან წლებში ისეთი სათაკილო გამონათქვამის მაგივრად, როგორცაა სუსტად განვითარებული ქვეყნები. ითვლება, რომ ამ კატეგორიას მიეკუთვნება ქვეყნები, რომელთა მშპ მოსახლეობის ერთ სულზე არ აღემატება აშშ-ის შესაბამისი მანქვნების ერთ მესუთედს და სადაც ჯინის კოეფიციენტი მაღალია. ჯინის კოეფიციენტს აქვს ნულის ტოლი მინიმალური მნიშვნელობა (შემოსავლების განაწილებაში აბსოლუტური თანასწორობა) და ერთის ტოლი მაქსიმალური მნიშვნელობა (შემოსავლების განაწილებაში აბსოლუტური უთანასწორობა).

ნებისთვის ყველაზე მისაღები სამრეწველო წარმოების უპირატესი განვითარების სტრატეგიაა. მრავალმა განვითარებადმა ქვეყანამ გაიზიარა ეს შეხედულება და შეიმუშავა კიდევ შესაბამისი სტრატეგია. ზოგიერთ ქვეყანაში იმედისმომცემი შედეგებიც კი იქნა მიღწეული (განსაკუთრებით იმ ქვეყნებში, რომლებიც უპირატესობას ექსპორტის განვითარებას ანიჭებდნენ, იმპორტშემცველი წარმოების განვითარებასთან შედარებით), მაგრამ ქვეყნების უმრავლესობამ სავალალო შედეგები მიიღო, რაც ძირითადად გამოწვეული იყო შემდეგი მიზეზებით:

1. ინვესტიციებთან დაკავშირებული სირთულეები. მრეწველობის პრიორიტეტული განვითარება საკმაოდ დიდ ინვესტიციებს მოითხოვდა, ხოლო უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა არაჯანსაღი საინვესტიციო კლიმატის გამო თითქმის შეუძლებელი იყო, ადგილობრივი საინვესტიციო რესურსები კი, ჯერ ერთი, მცირე ოდენობის იყო და მეორეც, მათი გადასროლა მრეწველობაში ხდებოდა სოფლის მეურნეობის ხარჯზე და მის საზიანოდ, რაც ქვეყანაში მწვავე სასურსათო პრობლემებს წარმოშობდა;

2. ადგილობრივმა მრეწველობამ ნაკლებგანვითარებული ტექნოლოგიებისა და დაბალკვალიფიციური სამუშაო ძალის გამო, ვერ შეძლო იმპორტისადმი კონკურენციის გაწევა;

3. შიდა ბაზრის სივიწროვისა და დაბალი მოთხოვნის გამო, ეს ქვეყნები ვერ ახერხებდნენ რეალიზაციასთან დაკავშირებული პრობლემების გადაჭრას [2].

ამ ობიექტური მიზეზებიდან გამომდინარე, განვითარებადი ქვეყნების უმრავლესობამ ვერ შეძლო საგადასახდელო ბალანსის არსებითი გაუმჯობესება, ამასთან, შეიცვალა იმპორტის სტრუქტურაც. მზა სამომხმარებლო საქონლის ნაცვლად მასში მეტწილად სჭარბობდა ნედლეული. ამიტომ ამ ქვეყნების დამოუკიდებლობა კიდევ უფრო შეიზღუდა, ხოლო შიდა ეკონომიკური პრობლემები გამწვავდა. სახელდობრ, სწრაფი ტემპით იზრდებოდა სოფლიდან ქალაქში მიგრაცია და, შესაბამისად, უმუშევრობა, რასაც მოჰყვა პოლიტიკური პროცესების გამწვავება.

ამიტომ განვითარებადმა ქვეყნებმა ბოლო პერიოდში შეცვალეს თავიანთი ეკონომიკური განვითარების კურსი და უპირატესობა სოფლის მეურნეობას მიანიჭეს. დღეს მსოფლიოში იგი აღიარებულია განვითარებადი ქვეყნების ეკონომიკის დომინირებულ სექტორად. განვითარების სტრატეგიების უმრავლესობაშიც უპირატესობა სწორედ აგრარულ სექტორს აქვს მინიჭებული. ამ ტენდენციას ოფიციალური სტატისტიკაც ადასტურებს. მაგალითად, 2010 წლის

მონაცემებით, ნიგერიის აგრარულ სექტორში დასაქმებული იყო მომუშავეთა 70,0%, ინდუსტრიაში – 10,0%, ხოლო მომსახურების სფეროში – 20,0%; მოზამბიკში, შესაბამისად, 81,0%, 6,0%, 13,0%; ლიბერიაში – 70,0%, 8,0%, 22,0%; სუდანში 80,0%, 7,0%, 13,0% და ა.შ.

რაც შეეხება საქართველოს, 2011 წლის ოფიციალური მონაცემებით, ეს თანაფარდობა ასეთია: აგრარულ სექტორში დასაქმებულია მომუშავეთა 53,0%, ინდუსტრიაში – 7,0%, ხოლო მომსახურების სფეროში – 40,0%; შედარებისთვის, სომხეთში – 46,2%, 15,6%, 38,2%; აზერბაიჯანში – 39,3%, 12,1%, 48,6% [3].

ასეთია დღეს მსოფლიო ეკონომიკური პოლიტიკის ლოგიკა, განვითარების გენერალური კურსი, რაც სამყაროს კიდევ უფრო დიფერენცირებულსა და კონტრასტულს ხდის. ერთი რამ კი ცხადია: დღეს მსოფლიოში არ არსებობს წინააღმდეგობა მაღალტექნოლოგიურ მომსახურებასა და მაღალტექნოლოგიურ ინდუსტრიაში შორის. წინააღმდეგობებს მხოლოდ მოძველებული ტექნოლოგიები და ნაკლებკონკურენტუნარიანი პროდუქცია განაპირობებს, რაც სუსტად განვითარებული ქვეყნებისთვისაა დამახასიათებელი, მათი ხვედრია. ამ სიტუაციიდან თავის დაღწევა დიდ ძალისხმევას, მრავალჯერ გაზომვასა და ერთხელ გაჭრას მოითხოვს. საქართველოც დღეს ამ დილემის წინაშე დგას.

საქართველო, ეკონომიკის ინტელექტუალიზაციის დონის (ტექნიკურ მიღწევათა ინდექსის) მიხედვით მსოფლიოში ყველაზე ჩამორჩენილი ქვეყნების ჯგუფშია მოქცეული. რა თქმა უნდა, საქართველოში, მისი თავისებურებებიდან გამომდინარე, უნდა განვითარდეს აგრარული სექტორი, რომელიც დღეს რთული პრობლემების წინაშეა. ამისათვის კი, პირველ ყოვლისა, აუცილებელია სახელმწიფოს აქტიური მხარდაჭერა, მათ შორის, შიდა ბაზრის დაცვა და პროტექციონისტული პოლიტიკის გატარება, სოფლად ინფრასტრუქტურის განვითარება, შრომითი რესურსების ადგილზე დამაგრება, სოფლის მეურნეობის ინდუსტრიალიზაციის დონის ამაღლება, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქციის მწარმოებელთა წახალისება, თევზჭერისა და ტყის მეურნეობის განვითარება (და არა ტყეების გაჩეხვა და უცხოელებზე გასხვისება), შესაბამისი კადრების მომზადება და ა.შ. ამას თვით ეროვნული ტრადიციებიც გვკარნახობს. **სოფლის მეურნეობის განვითარება ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების ერთ-ერთი პრიორიტეტი უნდა გახდეს, მაგრამ არა გენერალური სტრატეგია.** აგრარულმა სექტორმა უნდა შეძლოს შიგა საწარმოო და სამომხ-

მარებლო მოთხოვნის გარკვეულწილად დაკმაყოფილება, ამას თვით ქვეყნის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სტრატეგიის – ტურიზმის განვითარებაც გვკარნახობს.

საქართველომ აუცილებელია სწორად გააანალიზოს მსოფლიოში მიმდინარე ეკონომიკური პროცესები, განსაკუთრებული ყურადღება მიაქციოს კონკურენტუნარიანობის მოთხოვნებს, შეიგრძნოს მსოფლიო ეკონომიკის განვითარების პულსი. თანამედროვე მსოფლიოსთვის დამახასიათებელია კონკურენციის გაძლიერების ტენდენცია, რაც დემოკრატიული საზოგადოების განვითარების გარანტია. კაცობრიობას ჯერჯერობით უფრო ეფექტიანი მექანიზმი არ შეუმუშავებია. ამიტომაცაა, რომ კონკურენციას დომინირებული მდგომარეობა უჭირავს ქვეყნის განვითარების სტრატეგიაში. რესურსდამზოგველი და ნაკლებნარჩენიანი ტექნოლოგიების ფართოდ გავრცელება, ინტერნეტული ქსელისა და, საერთოდ, საინფორმაციო ინდუსტრი-

ის სწრაფი განვითარება და ა.შ. ახალი დროის დადგომის მაუწყებელია. შემთხვევითი არ არის, რომ XXI საუკუნე, კონკურენტული უპირატესობის მისაღწევად, მსოფლიოს სთავაზობს ეკონომიკური განვითარების ახალ მოდელს. ეს მოდელი ეფუძნება ინოვაციურ ეკონომიკას, რომელშიც „პირველი ვიოლინოს“ როლს ინტელექტუალური კაპიტალი, საინფორმაციო და ტელეკომუნიკაციური ტექნოლოგიები ასრულებს. საქართველომ აუცილებლად უნდა შექმნას ახალი ინოვაციური სისტემა, ვინაიდან, კონკურენციაში წარმატებას აღწევს ის, ვინც ქმნის ბაზარს, ე.ი. ვინც ბაზარს სთავაზობს ინოვაციებს. დღეს მსოფლიოში პოპულარულია შემდეგი მოწოდება: „დღევანდელი ინოვაციებით მოაძველეთ თქვენი გუშინდელი პროდუქცია“. ეს თეზა მეტად საგულისხმოა ტერიტორიულად ისეთი მცირე სიდიდის, მაგრამ ჯერ კიდევ დიდი პოტენციალის მქონე ქვეყნისთვის, როგორც საქართველო.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. http://www.ca.gov/library/publications/the-world_factbook/geas
2. ასათიანი რ. თანამედროვე ეკონომიკის ენციკლოპედიური ლექსიკონი. თბ., გამომცემლობა „სიახლე“, 2012;
3. www.geostat.ge
4. პაპავა გ. არატრადიციული ეკონომიკის. თბ., 2011;
5. Попреп М. Конкуренция. Санкт-Петербург, Москва, Киев. Издательский дом «Вильямс», 2000;
6. Krugman P. The return Depression Economics and the Crisis of 2008. New-York, 2010.
7. ჭითანავა ნ. საქართველოს ეკონომიკის მეტამორფოზები და პერსპექტივები. თბ., „ივერონი“, 2012;
8. ასათიანი რ. გლობალური კონკურენტუნარიანობის რეიტინგი და საქართველო. „სოციალური ეკონომიკა“, 2011, №2;
9. ასათიანი რ. ეროვნული კონკურენტული უპირატესობის რომბი. „ეკონომისტი“, 2010, №6;
10. ასათიანი რ. კონკურენციის გლობალური ტენდენციები და კონკურენტუნარიანობა. „საქართველოს ეკონომიკა“, 2011, №5.

GENERAL STRATEGY OF ECONOMIC DEVELOPMENT

ROZETA ASATIANI
Doctor of Economic Sciences,
full Professor of GTU

Composition of Labor force by sectors in Georgia is following: Agriculture - 53,0%, Industry - 7,0%, Services - 40,0, which reflects huge disproportion, compare to EU average: 5,6%, 27,7% and 66,7% respectively, let alone the US parameters, where the agriculture has only 0,6%.

Georgia should develop the agriculture, and this does not mean that it should be predominantly agricultural country. By correct policy and relatively small investment in agriculture country can free up the agricultural workers. But big investments are needed in education, innovation, new technologies in order to give them opportunities to be employed in other sectors which allows the country to approach the National Accounts international figures of labor force composition by sectors.